

'STERNLAGER'

Ruim elf uur! Men werd in het *Sternlager* namelijk om kwart voor vijf gewekt, moest dan na het ochtendappèl van zes uur, voorzover men binnen de genoemde leeftijdsgrenzen viel, eerst van half zeven tot half twaalf werken en vervolgens wederom van half één tot half zeven. Was dan het avondappèl gehouden, waar men voor de zoveelste maal geteld was ('het klopt nooit, je wordt stapelgek van het getel'¹), dan kwam, schreef Renata Laqueur,

'het uurtje, waarin je even tracht 'mens' te zijn en je te herinneren dat niet alles op de wereld bestaat uit trappen, schelden, bevelen en vloeken. Dat is het uur, waarin je tracht niet aan de kwellende honger te denken en waarin je vast overtuigd bent dat alles goed komt en er een spoedig einde aan de oorlog komt'² -

ja maar die oorlog duurde lang, eindeloos lang, en men wist er zo weinig van af! Dat de Geallieerden op 6 juni '44 in West-Europa geland waren, was in het *Sternlager* pas twee dagen later bekend, en dat nog alleen maar volgens geruchten die, wat de landingsplaatsen betrof, onjuist waren: in Calais, Duinkerken en Ostende.

Evenals in de twee *Judendurchgangslager* in Nederland en in Theresienstadt was er in het *Sternlager* een Joodse kamphiërarchie: een *Lagerältester*, een *Ältestenrat*, *Blockältesten* en, bij de *Arbeitskommandos*, *Kapo's*. Dat de *Kapo's* in het bij Bergen-Belsen behorende *Häftlingslager* er op los ranselden, konden de Joden in het *Sternlager* zien, maar, noteerde Abel Herzberg eind augustus '44 in zijn dagboek,

'bij ons . . . is door Joodse *Kapo's* . . . nooit geslagen . . . Bij ons hebben zij zich tot het alleruiterste beperkt en innerlijk nooit de partij der Duitsers gekozen. Ze moesten van tijd tot tijd wel optreden, maar dit heeft nimmer de vormen van verraad aangenomen. Tegenover de Duitser bestond er een algehele en absolute solidariteit. Nooit (tenzij dit in het belang van allen volstrekt onvermijdelijk was) is er rapport gemaakt. En ternauwernood zijn er gevallen voorgekomen, waarin een *Kapo* of een ander zich ten koste van een medegevangene een wit voetje trachtte te maken bij de SS. Achteraf lijkt dat vanzelfsprekend. Toen, onder de druk van het regime, getuigde het van zedelijke moed.'³

Tot het in acht nemen van bepaalde normen droeg bij, dat namens alle

¹ A.v., p. 50. ² A.v., p. 36. ³ A. J. Herzberg: *Tweestromenland. Dagboek uit Bergen-Belsen* (1950), p. 57-58.